

Inhoud

Inleiding – 9

DEEL I ACHTERGRONDEN EN PRINCIPES

Hoofdstuk 1 – 13
Achtergronden

Hoofdstuk 2 – 21
Algemene principes van crisisinterventies

DEEL II INTERVENIËREN

Hoofdstuk 3 – 45
De aanmelding

Hoofdstuk 4 – 67
Vorbereiding van de interventie: driestappenmodel

Hoofdstuk 5 – 79
De interventie

DEEL III ALLIËREN: OPBOUWEN VAN DE SAMENWERKINGSRELATIE

Hoofdstuk 6 – 95
Alliëren: het opbouwen van een samenwerkingsrelatie

Hoofdstuk 7 – 121
De meest voorkomende geladen patronen bij alliëren

DEEL IV GESPREKSVOERING

Hoofdstuk 8 – 157
Attitude in het gesprek

Hoofdstuk 9 – 165
Het systeemgesprek

Hoofdstuk 10 – 183
Cotherapie

DEEL V HAPERENDE VERANDERING

Hoofdstuk 11 – 195
De effectiviteit van een crisisbehandeling vergroten en behandelimpasses doorbreken

DEEL VI CRISISBEHANDELING BIJ SPECIFIEKE STOORNISSEN

Hoofdstuk 12 – 217
Suïcidaliteit

Hoofdstuk 13 – 269
Ambulante crisisinterventie bij psychose en schizofrenie

Literatuur – 303

Personalia – 311

Register – 313

Inleiding

Dit boek is een praktijkgids voor hulpverleners in de GGZ die regelmatig geconfronteerd worden met crisissituaties in psychiatrische of psychotherapeutische behandelingen. We beschrijven hoe de hulpverlener in crisissituaties tot een optimale behandelinterventie kan komen. Het gaat hierbij om situaties waarbij de cliënt in een crisistoestand wordt aangemeld, maar ook om situaties waar de crisis ontstaat tijdens een behandeling.

De beschreven methode richt zich niet alleen op het hanteerbaar maken van de actuele crisissituatie ('blussen van de brand'), maar ook op het genereren van een nieuw behandelperspectief vanuit deze crisissituatie. De therapeut staat voor de lastige opdracht om in een hogedruksituatie een interventie te ontwerpen die niet alleen qua vorm maar ook qua inhoud maximale kans op verandering biedt. We beschrijven een theoretisch kader en een aantal praktische handvatten voor het ontwikkelen van dergelijke interventies.

De beschreven methode is door de auteurs ontwikkeld tijdens hun werk in het Acuuut Behandelteam van Mentrum GGZ Amsterdam, een team dat zich sinds 1984 toelegt op crisisinterventie en kortdurende behandeling. De doelstelling van de methode is om psychiatrische en ernstige psychosociale problematiek zo veel mogelijk in de eigen omgeving te behandelen, gebruikmakend van de hulpbronnen die de cliënt en diens natuurlijk netwerk ter beschikking staan. De beschreven aanpak beoogt een ziektegerichte benadering te combineren met een systeemgerichte benadering. We schetsen waar deze twee domeinen, het domein van de ziekteleer (psychiatrie) en het domein van de systeemtheorie, elkaar aanvullen of juist met elkaar botsen. Voor de praktische handvatten zijn componenten ontleend aan diverse stromingen zoals de systeemtherapie, de cognitieve gedragstherapie, de *solution focused therapy*, de psycho-educatie en de directieve therapie.

Vaak doen we in crisissituaties uiteindelijk geen heel andere interventies dan in reguliere psychotherapie. De kunst bij een crisis is juist om in een ongewone situatie het gewone te blijven doen. Voor we het weten worden we in de hectiek van de situatie meegesleept.

Een crisisteam is in feite een ideaal laboratorium voor het onderzoeken van de kunst van het interveniëren. In crisissituaties moet immers in korte tijd een behandelplan worden gemaakt. De uitvoering luistert vaak nauw, omdat de betrokkenen weinig 'rek' meer in zich hebben. Hierdoor krijgen de behandelaars zeer directe, zuivere feedback. Als een interventie niet aansluit, wordt de behandelaar bijvoorbeeld onmiddellijk bestookt met vragen en telefoontjes, of de cliënt keert niet terug, of suïcideert zich. In 'gewone' psychotherapie heeft de cliënt vaak nog zoveel aanpassingsvermogen dat *compliance*- en *alliance*problemen pas op langere termijn, en vaak veel indirecter, zichtbaar worden. Hoewel de beschreven methoden ontwikkeld zijn binnen de setting van een crisisdienst, zijn ze dus evenzeer geldig voor therapeuten die in andere situaties werkzaam zijn.

In dit boek staat de kunst van het interveniëren centraal. Aan deze kunst liggen vaardigheden ten grondslag zoals observatie, hypothesevorming, invoegen en timing van de onderdelen en

volgorde van de interventies. In dit boek wordt beschreven hoe deze vaardigheden optimaal benut kunnen worden en op creatieve wijze kunnen worden gecombineerd. De factoren die van invloed zijn op timing van interventies worden geanalyseerd en uitgewerkt tot praktische tips en aandachtspunten.

Een belangrijke uitdaging hierbij is om de abnormale situatie zo veel mogelijk te normaliseren in plaats van te pathologiseren. ‘Gek’ gedrag werkt ontregelend op de omgeving, en een ontregelde omgeving versterkt weer de gekte. Eerst moet dus de normale gang van zaken worden hersteld. Om dit te kunnen bereiken, streven we ernaar de problemen in de eigen context van de cliënt op te lossen en ze zo min mogelijk te ‘psychiatriseren’. Daartoe is het van belang de eigen hulpbronnen van de cliënt zo goed mogelijk te gebruiken. Om een probleem met behulp van de eigen hulpbronnen te kunnen oplossen, is het noodzakelijk aandacht te besteden aan de context van de crisis. In dit boek wordt dan ook systematisch beschreven hoe tijdens een crisis de naasten² bij kunnen dragen aan crisismanagement en verandering. We besteden veel aandacht aan de relaties en interacties: hoe ontwikkelen dan wel behouden we in moeilijk werkbare situaties de werkrelatie (het alliiëren), hoe hanteren we in een verwarrende situatie verschillende rollen – zoals de rol van beoordelend arts en van ondersteunend therapeut – en hoe zorgen we dat de interactie tussen cliënt, naasten en therapeut optimaal verloopt?

In een crisis zullen zowel cliëntstelsel als therapeut onder druk staan. Iedere interventie is daarom gericht op zowel de cliënt, de naasten als de therapeut; allen dienen bevrijd te worden van oneigenlijke druk.

Ten slotte: het boek is een praktijkboek. Het biedt een stramien voor het denken en handelen in lastige situaties en praktische handvatten in de vorm van schema’s, richtlijnen en tips. De ervaren behandelaar kan het gebruiken om zijn eigen denken en handelen te toetsen, de minder ervaren therapeut kan het gebruiken als houvast en leidraad.

Wanneer we de therapeut zien als ervaren berggids die zijn cliënten door – ook voor hem – onbekend gebied begeleidt, is dit boek een *guideline* voor de gids: een hulpmiddel om een weg te zoeken door onbekend, verraderlijk, maar bovenal fascinerend landschap.

Noot

- 1 In dit boek gebruiken wij de persoonsvorm ‘hij’ voor de cliënt. Uiteraard kan hier ook ‘zij’ gelezen worden.
- 2 Als we de term ‘naasten’ gebruiken, bedoelen we daarmee partners, familieleden, vrienden en andere directbetrokkenen. In het boek gebruiken we, omwille van het leesgemak, deze termen af en toe door elkaar heen. Waar bijvoorbeeld ‘familie’ staat worden dus ook andere naasten bedoeld. We gebruiken ook af en toe de term ‘stelsel’ of ‘cliëntstelsel’, een gangbare term in de gezinstherapie. Deze term gebruiken we om ‘de cliënt zowel als zijn naasten’ aan te duiden.